

VODNIK PO FONDIH IN ZBIRKAH ARHIVA REPUBLIKE SLOVENIJE,
Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 1999, glavni urednik Vladimir Kološa

Knj. I: *Fondi in zbirke s področja uprave (po klasifikaciji od zaporedne številke 1 do 335)*, 680 str.

Knj. II: *Fondi in zbirke s področja uprave, pravosodja, vojaštva, orožništva in policije, gospodarstva in bančništva, vzgoje in izobraževanja, kulture, znanosti in informiranja, zdravstva in sociale, politične stranke, družbenopolitične organizacije in sindikati (po klasifikaciji od zaporedne številke 336 do 956)*, 520 str.

Knj. III: *Fondi in zbirke društev in družbenih organizacij, cerkve, zemljiških gospošte, osebni in rodbinski fondi ter arhivske zbirke (po klasifikaciji od zaporedne številke 957 do 1749)*, 464 str.

Vodič kroz fondove i zbirke Arhiva Republike Slovenije nedavno je izašao iz tiska i već je naišao na mnogobrojne pozitivne odazive javnosti. Očevidno velik uloženi trud rezultirao je edicijom koja je na jednome mjestu okupila 1749 fondova i zbirki s rasponom gradiva od 11. stoljeća do danas. Riječ je o približno 19 000 dužnih metara gradiva i oko 220 milijuna dokumenata. *Vodič* obuhvaća gotovo 1700 stranica, a na njem je radilo četrdesetak autora pod uredničkim vodstvom Vladimira Kološe i Vladimira Žumera. U njega je uključeno gradivo preuzeto u Arhiv do kraja 1997, s izuzetkom gradiva Vlade Republike Slovenije i Ministarstva unutarnjih poslova, preuzetog do 20. rujna 1999.

Vodič je podijeljen na tri dijela. U uvodnome se dijelu, osim predgovora V. Žumera, nalazi i poglavlje o Arhivu Republike Slovenije s osnovnim informativnim podacima. Gašper Šmid i V. Žumer iznose historijat ustanove, navodeći koje gradivo Arhiv čuva. Potom nabrajaju zadaće Arhiva i opisuju njegovu organizaciju, upoznaju korisnike s mogućnostima i pravilima za korištenje arhivskoga gradiva i s radom čitaonice te daju osnovne obavijesti o dostupnosti arhivskoga gradiva u skladu sa *Zakonom o arhivskome gradivu i arhivima*, *Pravilnikom o korištenju javnoga arhivskoga gradiva u arhivima* te *Poslovníkom o čitaonici Arhiva Republike Slovenije*. Konačno, napominju pod kojim se uvjetima gradivo može kopirati odnosno Arhiv izdavati potvrde po zahtjevima korisnika. Marija Vera Erjavec donosi Izbor iz bibliografije s tridesetak jedinica literature o Arhivu Republike Slovenije, zatim nekoliko slovenskih vodiča i pregleda te onih u stranim arhivima koji se tiču slovenske povijesti. U Izbor je uvršteno i nekoliko edicija objavljenih izvora, 17 inventara, 20 izložbenih kataloga te desetak znanstvenih i stručnih radova. Čitav uvodni dio *Vodiča* (bez bibliografskog izbora) donosi se zatim na njemačkome i engleskome jeziku.

Upute za korištenje *Vodiča* V. Žumera jezgrovite su, pregledne i jasne. Korisnike usmjeravaju na orijentaciju uz pomoć četiri vrste kazala te tekućih rednih bro-

jeva koje su svaki fond i zbirka dobili u *Vodiču* sukladno klasifikacijskome nacrtu. Ukratko se opisuje sadržaj svake knjige i detaljnije razlaže raspored arhivskih fondova i zbirki u skladu sa spomenutom klasifikacijom, koja se ovdje donosi u cijelosti. Objasneni su i svi pojedini elementi u popisu od arhivske signature do registra-turnih i znanstveno-obavijesnih pomagala. Primjereno su, na samo pola stranice i bez suvišnih zbunjujućih detalja, korisnicima date upute s primjerima za citiranje arhivskoga gradiva. Uvodni dio *Vodiča* zaključio je Milan Bizjak, uspješno osmislivši petstotinjak kratica upotrijebljenih poglavito u historijatima stvaratelja i historijatima fondova.

Iako se kazala obično nalaze na kraju knjige, ona ovdje prethode popisu arhivskih fondova i zbirki. U prvome su kazalu svi fondovi i zbirke razvrstani po klasifikacijskome nacrtu. Osim arhivske signature i naziva fonda/zbirke, navodi se raspon godina i količina gradiva u dužnim metrima ili broju tehničkih jedinica i na kraju redni broj fonda/zbirke u *Vodiču*. Tako u ovom kazalu svi fondovi/zbirke po klasifikacijskome nacrtu idu redom od broja 1 do 1749. Slijedi abecedno kazalo svih fondova/zbirki sa signaturom, nazivom odnosno imenom fonda ili zbirke, rasponom godina sačuvanoga gradiva, brojem dužnih metara ili tehničkih jedinica gradiva te rednim brojem fonda u *Vodiču*. Abecedno kazalo svih stvaratelja sadrži signaturu, naziv tvorca, raspon godina djelatnosti te redni broj fonda/zbirke. Četvrto je kazalo fondova po mjestu – sjedištu stvaratelja. Fondovi čiji su tvorci djelovali u Ljubljani u ovo kazalo nisu uvršteni, kako se mnoštvo podataka ne bi ponavljalo, a izostavljeni su i oni fondovi za koje se mjesna odrednica nije mogla sa sigurnošću utvrditi. Svi su geografski pojmovi u kazalu navedeni prema važećem *Imeniku naselja Republike Slovenije*. Ako je tvorac mijenjao sjedište, sva su mjesta (osim Ljubljane) navedena.

Treći, glavni dio *Vodiča* koji zaprema i najveći prostor, obuhvaća popis arhivskih fondova i zbirki po klasifikacijskome nacrtu s pridruženim rednim brojevima od 1 do 1749. Spomenuta klasifikacija fondove i zbirke grupira po područjima djelatnosti, označenima slovima od A do Ń. Primjerice, uprava, pravosuđe, gospodarstvo i bankarstvo, odgoj i obrazovanje, osobni i obiteljski fondovi itd. Cjeline se dalje dijele prema vrsti djelatnosti ili povijesnoj periodizaciji prilagođenoj razvoju slovenske povijesti, poglavito uprava i javne službe (do 1918, 1918–1923, 1923–1929, 1929–1941, 1941–1945, 1945–1991, od 1991). Klasifikacija je hijerarhijski razrađena primjenom slovno-brojčanoga sustava. Spomenutih je 14 osnovnih područja djelatnosti (A–Ń) dalje raščlanjeno po organizacijsko-hijerarhijskome ili kronološkome načelu do najviše 3 slovne i 2 brojčane oznake. Primjerice: C Vojska, zandarmerija i policija; CA Vojska; CAB Vojska od 1941–1945; CAB4 Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi; CAB41 Glavni štab. U okviru hijerarhijski nižih skupina, fondovi i zbirke razvrstani su poglavito abecedno ili kronološki, a tek iznimno po vrijednosnome kriteriju. Fond čiji je tvorac djelovao kroz duži period,

uvršten je u pravilu u posljednju, najmlađu kronološku skupinu. Fondovi i zbirke "specijalnih arhiva", ustanovljenih iz političkih razloga nakon 1945. (Povijesni arhiv Centralnoga komiteta Saveza komunista Slovenije, Arhiv Instituta za povijest radničkoga pokreta odnosno Instituta za suvremenu povijest te Arhiv Ministarstva unutarnjih poslova s gradivom slovenske Sigurnosno-obavještajne službe i njezinih prethodnika), preuzeti su u Arhiv Republike Slovenije 1990-ih godina i uklopljeni u postojeću klasifikaciju na ono povijesno mjesto koje im pripada u slovenskome političko-upravnom uređenju. Fizički se, pak, to gradivo još uvijek nalazi na drugim lokacijama, u trima zasebnima arhivskim odsjecima.

Zanimljivo je spomenuti 25 zbirke koje su u klasifikaciji uvrštene među arhivske fondove pod određena područja djelatnosti, a ne među zbirke skupine M (Arhivske zbirke izvornoga arhivskoga gradiva) i N (Zbirke reprodukcija – kopija arhivskoga gradiva). Riječ je o zbirkama koje su, mimo načela provenijencije, prikupljene iz manjih dijelova većih istovrsnih fondova, tako, primjerice, *Zbirka testamenta Pokrajinskog suda u Ljubljani*, AS 308, koja je u *Vodiču* dobila redni broj 469 u skupini BAA (Redovni sudovi višeg stupnja).

U popisu fondova i zbirki na početku je istaknuta arhivska signatura, sastavljena iz kratice Arhiva Slovenije (AS) i broja fonda odnosno zbirke u registru fondova. Na desnoj je margini u gornjem kutu uvijek naveden redni broj fonda u *Vodiču*, kao osnovni pomoćni element za povezivanje fonda i kazalâ. Slijedi naziv fonda/zbirke, u pravilu na slovenskome, bez obzira na izvorni naziv fonda. Izvorno strani naziv tvorca, pa onda i fonda, navodi se u kazalu u zagradi, primjerice *Žvegel* (Schwegel), a u popisu fondova /zbirki ispod slovenskoga oblika. Mjesto-sjedište stvaratelja fonda u naslovu se fonda navodi ako je bilo njegovim službenim sastavnim dijelom ili ako ga bitnije pojašnjava (npr. *Okružno glavarstvo Radovljica*, AS 137 ili *Gimnazija Poljane*, AS 364).

U produžetku naziva fonda navodi se raspon godina sačuvanoga gradiva. Slijedi količina arhivskoga gradiva u dužnim metrima i broju tehničkih jedinica izraženih standardiziranim kraticama. Kronološkim se redom zatim navode svi službeni nazivi pojedinih tvorca fonda (često su se mijenjali) te raspon godina njihove djelatnosti – godine osnutka i prestanka rada, uključujući predspise i postspise, ili rođenja i smrti ako je riječ o osobnome fondu. Zbirkama se tvorca u pravilu ne navodi, osim iznimno onima uvrštenima među fondove (npr. *Zbirka gradiva Kraljevih kvestura Trst i Gorica*, AS 1474). Ako autori *Vodiča* nisu bili sigurni u točnost podataka, naveli su upitnik ili ostavili prazan prostor. Mjesto odnosno sjedište stvaratelja arhivskoga fonda ovdje se, u opisu, ne navodi.

Historijati tvorca fondova uglavnom su kratki, ali sadržajni (dobar je primjer historijat fonda *Staleške skupštine za Kranjsku*, AS 2, knj. I, str. 314–315). Njihova kvaliteta uvelike ovisi o stupnju središtenosti fonda na koji se odnose. Tako su, npr. vr-

lo iscrpni historijati tvorca fondova *Predsjedništva slovenskog Narodnooslobodilačkog odbora* (AS 1643, knj. I, str. 493–496) ili *Vlade Republike Slovenije* (AS 1643, knj. I, str. 520–526), dok su historijati *Tavčar Ivana* (AS 1192, knj. III, str. 338), primjerice, ili *Spektorski Evgena* (AS 1901, knj. III, str. 319–320) više nego sažeti, odnosno ne postoje. U sam tekst historijata ugrađene su bibliografske upute na zakone i druge pravne akte iz kojih su crpljeni podatci, no treba upozoriti da su tekstovi vrlo neujednačeno opremljeni takvim smjernicama i da bi historijate u tom smislu trebalo dopuniti. Na kraju svakoga teksta navedena je literatura bitna za historijat stvaratelja te povijesni prikaz fonda i njegov sadržaj.

Slijedi historijat fonda ili zbirke koji govori o imateljima fonda prije preuzimanja u arhiv, gotovo redovito o preuzimanju gradiva, o valorizaciji, odabiranju i izlučivanju te manjkavostima ili oštećenim dijelovima gradiva. Tu korisnik može vidjeti da li je gradivo bilo sređeno prije stručne arhivističke obradbe, da li je restaurirano, fotokopirano, mikrofilmirano ili skenirano odnosno da li je dostupno. Sustavno se navode i informacije o eventualnim dijelovima istoga fonda u drugim institucijama ili u pojedinačnih imatelja. Najčešći su, pak, podatci o preuzimanju gradiva u arhiv – kod osobnih fondova, primjerice, u najvećem broju slučajeva historijat fonda čine tek podatci o godini preuzimanja i izručitelju.

Nakon historijata fonda/zbirke slijedi opis sadržine fonda. Kvaliteta opisa varira ovisno o načinu i stupnju sređenosti gradiva pojedinoga fonda, a ne o njegovoj količini ili možda vrijednosti (usporedi npr. *Gubernij u Ljubljani*, AS 14, knj. I, str. 327–338 i *Obitelj Rauber*, AS 1308, knj. III, str. 393–394). Na kraju opisa pojedinoga fonda navedena su eventualno postojeća znanstveno-obavijesna ili registraturna pomagala, bez napomena o njihovoj vrijednosti. Publicirana pomagala ne navode se ovdje, već su citirana u literaturi o tvorcu i fondu.

Pomalo čudi što podataka o jeziku i pismu kojim je gradivo pojedinoga fonda pisano nema. Autori tek u uvodnome dijelu *Vodiča* ukazuju na pretežito zastupljen njemački jezik, zatim talijanski, francuski, latinski i dijelom mađarski te "srbohrvaški" (!) jezik.

Pohvaliti je dva pregleda u *Vodiču: Pregled republičkih upravnih organa 1945–1994* (knj. I, str. 503–514), koji uvelike olakšava snalaženje u skupini fondova AAD (Najviše državne i samoupravne vlasti nakon 1945), te tekst o zemljišnim vlastelinstvima i njihovoj strukturi, s kratkim povijesnim pregledom i izborom iz literature, kao uvod u skupinu KA (*Zemljišna vlastelinstva*, knj. III, str. 77–78).

Upadljiv je broj zbirke koje posjeduje Arhiv Republike Slovenije (106), poglavito ako se usporedi sa 13 zbirke koliko ih navodi *Splošni pregled fondov Državnega Arhiva Ljudske Republike Slovenije* iz 1960. Dobra je podjela na zbirke koje sadrže izvorno arhivsko gradivo i one s reproduciranim odnosno kopiranim. Zbirke izvornoga arhivskoga gradiva u klasifikaciji su razvrstane na Zbirke pojedinih vrsta ar-

hivskoga gradiva (npr. *Zbirka filmova*, AS 1086), tematske zbirke (npr. *Zbirka Stara Ljubljana*, AS 1287) te Zbirke pojedinih sakupljača (npr. *Zbirka Vidmar Marte*, AS 1049).

U opsežnome materijalu poput ovoga, grešaka tehničke prirode je primjerno malo. Naslov fonda, primjerice, nije Zvonimir Ciglić već Ciglić Zvonimir (knj. I, str. 63), a na istom mjestu spomenut obiteljski fond Fajdiga ne može se nigdje u *Vodiču* pronaći; Skupini Posebni upravni organi i organizacije krivo je pridružena oznaka AADA – treba biti AAD10 (knj. I, str. 98 i 675); U sve tri knjige netočan je broj stranice u sadržaju za III. knjigu koji upućuje na Zbirke pojedinih sakupljača i sl.

Bez obzira na manje nedostatke, kao publikacija koja na pregledan način daje osnovne informacije o arhivskome gradivu svakoga pojedinog fonda i zbirke, *Vodič* će korisnicima svakako omogućiti bolje razumijevanje i lakši pristup arhivskoj baštini Arhiva Republike Slovenije. Njegov fundamentalni značaj za stručnu javnost te poglavito za korisnike, najjednostavnije je sagledati usporedi li ga se s prethodnima – *Splošnim pregledom fondov Državnega Arhiva Ljudske Republike Slovenije* (1960) i njegovom dopunom u *Vodniku po arhivih Slovenije* (1965). Jasno je da je izradba ovakvoga *Vodiča* bila pravi pothvat i stoga sve čestitke i pohvale sudionicima u tom poslu.

U bogatu i dragocjenu bazu podataka (od 1999. u okviru programa INFORMIX odnosno aplikacije INFO-ARH), dostupnu na CD ROM-u i Internetu, slovenski će kolege zacijelo nastojati unositi sve izmjene i dopune.

Melina Lučić

Cathie Carmichael, Croatia, izd. Clio Press, Engleska 1998, 195 str.

Navedeno djelo izašlo je kao 216. knjiga edicije *The World Bibliographical Series*. Svaki svezak ove serije, u prvom redu namijenjene engleskom govornom području, posvećen je određenoj državi te značajnijim svjetskim regijama i gradovima, s namjerom da pažljivim odabirom i kritičkim pristupom literaturi pruži vjerodostojnu sliku te zemlje i omogući razumijevanje njene prirode i nacionalnih stremljenja.

Autorica Cathie Carmichael predaje europsku povijest na Middlesex University u Engleskoj. Više puta boravila je u Hrvatskoj i doživljava je "spektakularno lijepom zemljom, s bogatim, kompleksnim i multietničkim naslijeđem".

U uvodnom povijesnom pregledu autorica je obuhvatila razdoblje od doseljavanja Južnih Slavena u jugoistočnu Europu do današnjih dana. Najveća pažnja, tj.